Ste: Pap. Et Iterato Notario Martha
N. Szalkai – Ludi magistro Hum. Dnō
Daniele Lőrintzi.

A' H. M. Vásárhelyi Új Templom Épittetésének rövid Leírása. Írta Bolgár Mihály Prédikátor 1819ben

Előre való Jegyzések

Mikor a' H. M. Vásárhelyi Ref. Ekklésia az Ó Templomot épittette (: először ugyan a' Tornyot 1713 és 1714. annak utánna pedig magát a' Templomot 1720 és 1721dik Esztendőkben :) úgy látszik hogy nem igen nagy számmal lehettek még akkor a' Vásárhelyi Lakosok. Mert bár mind Reformatusok lakták is még akkor Vásárhely Városát, – bár hihető legyen is az, a' mit ezen Protocollum 10dik paginájában olvasunk, hogy t. i. már jóval a' Templom építtése előtt, az el pusztult Szent Erzsébeti, Kutasi, [illegible], Bándai, Kopáncsi, Szent tornyai Kakasszéki, Mártélyi sat Lakosok nagyobb bátorságnak okáért egy helyre telepedtek le a' Vásárhelyiekkel: mind az által úgy látszik, hogy abban a' nem igen nagy Templomban, még akkor mikor épűlt, könnyen meg férhettek a' Lakosok – pedig a' mint alább meg fog íródni, még akkor egy kisded Karzatnál v. Chorusnál nem volt több a' Templomban.

Kevés idővel azomban az Ó Templom épűlése után nagyon meg kezdett szaporodni ezen Ref. Ekklésia Tagjainak száma. Mely szaporodásnak a' többek közt ezek voltak az okai:

1, A' nagy méltóságú Gróf Károlyi família, mely ezen Várost ao 1717. birtokába jutott, idegen volt mindenkor a' vallásért való üldözéstől. Ha történtek is ugyan háborgatások, azok a' Kegyes Grófoknak tudtok, és akaratjok ellen történtek, – és a' másutt történtekkel hasonlíthatatlan szelídségek voltak. Sok más helyeken üldöztetvén tehát a' Reformatusok, úgy jöttek Vásárhelyre a' Grófok szárnyai alá, mint bátorságos menedék helyre. Gróf Károlyi Sándornak Ekklésiánk erántt mutatott Kegyességéről lásd ezen Protocollum Első Részének 8dik paginájában. Gróf Károlyi Ferencz Kegyelmességének pedig bizonysága az a' szép Levél mely Ekklésiánk Archiviumában tartatik, melyet a' Kegyes Gróf nagy petsétje alatt ki adván, bizonyossá tette ezen Ekklésiát a' maga és Successori nevében, hogy ezt protegálni fogja minden lehetséges módon, és a' vallásért háborgattatni nem engedi. Sokat tett ezen szaporodásra

2, A' Földnek termékenysége, a' Városnak nagy határa, és a' Barom tartásra nagyon alkalmatos sok szép puszták – 's különösen az a' Kegyes kímélés, mellyel a' boldogult Grófok Jobbágyaik eránt viseltettek. Nevelte a' szaporodást

3, Az All-Győi Ref. Ekklésiának ide tett által költözése is. Al-Győ hajdan tiszta Reformatusokból állott 's túl esvén a' Tiszán, nem szenvedett annyi pusztítást ez ellenségektől mint Vásárhely. Sok [illegible] bátorságos szállást

NB. Hogy előbb épűlt az Ó Templom Tornya, mint maga a' Templom; annak az az oka, mert az a' Vájogból épűlt Templom, melybe addig jártak, még illy erősnek látszott – is sajnálták el rontani: De azután azt annál ditséretesebbnek itélték a' kő Torony mellett kő Templomot építeni –

adon a' Vásárhelyieknek is, midőn vagy a' Tököli Katonái vagy a' Rákóczi pusztát tovább ért a' vidéken. — De 1751ik ez az al-Győi Ekklésia az Erdődi familiának egy Kezür Ferentz nevü Persecutora által minden vallás gyakorlásbeli szabadságtól meg fosztatott — Sött a' mint némely még most is élő öregek beszéllik, annyira vitte a' nevezett Kezer a' kegyetlenséget, hogy midőn látná hogy semmiképpen ki nem törölhetné hiteikből a' Lakosokat, a' Szegediek segitségekkel őket szülötte földekből ki verte, 's házaikat meg azon hiven Catholicus Lakosoknak adta. — Ma is áll még most is All-Gyön az a' Ház, mellyben hajdan a' Reformatusok Oskolájok volt, a' mint a' Gradány kő vésés mutatja. — Ki vergettetvén tehát az All-gyöniek, hajókra rakodtak, és 1751ik eppen Pünkösd 3dik napján siralmok és óhajtások között többnyire mind ide költöztek, és a' Melt. Uraságnak előre meg nyert engedelme mellett itt magoknak állandó Lakást választottak. El jött velek Nyiregyházi Bálint is, ki Oskola Rectorságot viselt Al-gyön, és itt a' Tarjányi Leány Oskola Praeceptorává tétődött, mellyben az előtt egy asszony volt a' Tanitó. Ugyan ekkor el hozták magokkal az Ur asztalához tartozó Aranyos poharat is — de 1809ik Esztendőben Kiss András Ur Parochiájáról — ki egy beteget látogatásából jövén haza míg ebédelt a' Muzsambe lévő asztalon hagyta — valamely Istentelen Ember el lopta, és többé nyomába nem lehetett akadni.

Ekképpen meg szaporodván a' Vásárhelyi Reformatusok száma — előszször Chorusok v. Karok épitése által akarták az akkori Elöljárók a' Templom szük voltán segiteni. Már 1737ik Esztendőben épüle ugyan egy Chorus; a' másik már meg lévő kis Chorus pedig meg nagyobbittatott. De 1766ik ismét a' rendelődött az Ekklésiai gyülésben, hogy harmadik Kar is épittessék, és ezen kivül vagy a' Porticusok meg nagyobbittassanak, vagy a' Templom kiterjesztetése sem tzéláltassék. vid pag. 149. a' Porticusok nagyobbitása illendőbbnek találtatván 1768ik a' rendelődött a' gyülés, hogy az erre való engedelemért a' T. Ns Vármegyéhez, a' Melt. Urasághoz, és Ő Felségéhez Instantiák tétessenek. vid pag. 151. a' Dolog tsak abba maradt az 1771ik Esztendőig. Akkor Martius 26dikán a' Consistorium tartott Gyülése illyen Instantiát adtak be a' Vásárhelyi Elöljárók:

Inclyta Universitas etc.

Inclyta Universitas in omni Veneratione insinuamus: Oppidi nostri Vásárhely Ref. Religioni addictum populum per Dei gratiam notabiliter auctum ea tenere intentione pro

ampliandorum Ecclesiae Auditorum, pro Datione majoris frequentiae in gremio ejus populi coram Altissimo Throno Regio, Deo suas preces effundere possint.

Cum vero et angustiae Ecclesiae, et frequentiae populi status cognitio, potissimum ex oculata Exmissorum Dominorum Judlium & Jurassorum hunc in finem quam primum exmittendorum magis fundate dignoscenda esset — Hinc apud Inclytam Universitatem pro exmissione eorundem Dominorum Judlium & Jurassorum humillime instamus et manemus etc.

Ennek következésében ki küldött Nemes Kiss András Szolga biró, és Balog Ferentz Esküdt urak 3dik apr. 1771. illyen Relatiot adtak bé a' T. Ns Vármegyére

Infra scripti praesentium per vigorem fidem facimus et recognoscimus, quod Nos ex mediis Hora jam in 8vam inclinante matutina dum populus suum secundum Ritum Divinis vacaret, Ecclam Helveticae Confessioni addictam accessimus, eandemque pro demetienda capacitate ingressuri quanta Ecclesiam in Cectatu non eliquam populi turbam, quam parva Ecclesiae capacitas foris manere sustinens spectavimus. — Propendiumque fatam Ecclam populo undique frequentius repletam difficillime intrantes, continenti contentum quae perspicaci Oculo accuratius considerantes, edocti sumus, eandem Ecclesiam non tantum plus populi capere non posse, sed et modo contentam hominum congeriem ipsi quidem felles, pro amplianda capacitate erecti Chori majores, sed et spatia pro amplianda capacitate delicta densius plena esse exactius valentes capere. — Tandem fatam Ecclesiam populo Divinis clausi eidem ab intus in longum & latum dimensi sumus, cujus longitudo 16, Latitudo vero Orgiarum 5 et 4 pedes exportavit. Super quo taliter, ut praemissum est, comperto has nostras extradamus literas testimoniales. H. M. Vásárhelyini d. 19a apr. 1771. And. Kiss Ord. Judlium & Fr. Balogh Jurassor.

A' Porticusok nagyobbitásáról addig tanakodtak az Elöljárók, hogy egyszer által látták azt, hogy ez által is el nem fognák érni tzéljokat — mert nem fogna még úgy is el férni a' sok nép. — Elszánták hát arra határozták magokat hogy új Templomot épiteni igyekezzenek.

Mi lehetett az oka, hogy ez a' szándék sokáig csak szándékban maradt, és munkába nem vétődött? az volta képpen ki nem tapogathattam; de gondolom, hogy egy darab ideig az állott ellene, hogy különösen az időkben Fels. Maria Theresia Országlása alatt felette nehéz volt új Templom épitésére engedelmet nyerni — Fels. II. Josef alatt pedig akadályt vethetett ebben a' Török Háború, — úgy mint a' mellyeknek folyása alatt felette sok terhet hordozott ez a' nép.

Végre 1790ik Esztendőben Jul. 1ső napján Ekklésiai Gyülés tartatván, meg határoztatott, hogy tovább az épités nem kell halasztani; hanem az arra szükséges készületek munkába kell venni.

A' Templom Epitése le irása

Leg előszször is a' T. Ns Vármegye által folyamodott az Ekklésia Felségéhez az épitésre való Engedelemért. Tudván azonban az Elöljárók, hogy ő Felsége által már publicalt kegyelmes Rendelések szerint, a' T. Ns Vármegye által meg fog vizsgáltatni annak elégséges fundussa az Ekklésiának az új Templom épitésére: tehát

quid

fundusról kezdenek gondolkozni. Az Ekklésia Cassájában felette kevés pénz lévén, hogy lehessen mit mutatni a' ki jövendő Deputatiónak, tehát a' Régi Curatorokat és Egyházfiakat számoltatták – a' népet az önként való adakozásra buzditották, a' Tehetősebb Lakosok pedig jó Summa pénzeket adtak be ki Interesse nélkül. Az akkori Előljárók példás szorgalmatosságok, és kivált különösön akkor Curator, most Tábla Biró Tekintetes Kovács Mátyás Uraknak, Ns Kaszap Péter Uraknak, Szomor Ferentz Keczkeméti Sámuel, Nagy Gergely János 's több figyelmek fáradhatatlan buzgóságok oda vitte a' dolgot, hogy midőn a' fundust meg vizsgáló Tettes akkori Fő Notarius Tek. Bellosits József és Uradalmi Fiscalis Tek. Forma Urak, mint Deputatusok 26a Aug. 1791. ki jöttek, és Tek. Kovács Márton, Ns Kaszap Péter, és Szomor Ferentz Urak elő ~~[illegible]~~ mutatták volna előttök, minémű fundusa van az Ekklésiának az épitésre – azt elegendőnek lenni el esmérték – a' minek hogy ennek következésében a' Tek. Ns Vármegye is 1791-ik 28a Septemberben tartott Generalis Gyűléséből a' Templom épithetésére való Engedelem Levelet szokott Pecsétje alatt ki adta – mely Levél Ekklésiánk Archivumában tartatik.

Nem késedelmezvén az Érdemes Előljárók azzal, hogy Engedelmet fognak nyerni a' Templom épitésére: előre ki szerzették annak helyének azt a' Portát, a' melyre most ugyan épült is osztán az Új Templom. Ez a' Porta volt egy Topler nevezetű Német emberé, ki egy ideig tartott egy Harámtalom, azután pedig itt a' Városonn Kortsmárosi hivatalt viselt. Ennek Házát és Portáját tehát 1790-ik 12-ken meg vette az Ekklésia 700 – hétszáz forintokonn.

De mivel ez a' hely meg nem volt elegendő, meg vette az Ekklésia azt a' Portát is, mely a' Topler háza Dél és Napnyugot felől esett, és a' mely Özvegy Keres Jánosnéjé volt 30 – harmintz forintokonn. 1791-ik 26a Januarii.

Még így sem láttatván elégségesnek lenni a' hely 1792-ik 11a Julii meg vette a' Sz. Ekklésia a' Hajdu András Házát is 300 – háromszáz forintokonn; Mely Ház osztán idővel Parochiális Háznak fordíttatott, és még most is fenn áll, 's a' Portája a' Templom felől való részét teszi annak a' Parochiális Udvarnak, melyben már most az Ifjabb Prédikátor lakozik.

Az épület költségét
vetéssel 1791. szept. 26
Vertics József megyei
mérnök így számította
el:
kőmüves munka 4465
anyag 8564
Ács " 868
" munka 1525
Asztalos " 270
Lakatos " 362
Üveges " 147
összes. 16201 ft
a tornyot és napszám
nincs számítva.
Vertics [illegible]
mintája az egyh.
levéltárában.
Szeremlei

Ebben az 1792-ik Esztendőben, és a' következendőkben mind untalan azon munkálkodott az akkori buzgó Előljáróság, hogy elegendő költséget szerezzen az épitésre. Meg is áldotta a' jó Isten hanem [illegible] fel inditván az Ekklésiának tagjait a' buzgó adakozásra. Mert a' mint a' Protocollumok mutatják az épités elsőbb Esztendeiben a' rendes Contributiom kivül, és a' Régi Egyházfiak által meg eddig be nem szedett de-

most

most be adott rendes Ekklésiai adonn kivül, Kész pénzbenn gyűlt a' jóltévőktől 9296 forint. 89 Darab Marha – mely hez hozzá adván a' még 1791-ik adattatott, lett az Ekklésia Marháinak száma 102 Darab. Gyűlt ezen kivül 111 – száztizenegy Darab Juh. 2 Ló. 103 Köböl Búza, és 6 Akó Bor. Ezen kivül az Ekklésia hasznára Búza és árpa vetések is tétettek.

Millyen formára épittessék a' Templom? azon sokat tanácskoztak az Előljárók. – El is küldötték Keczkeméti Sámuel Urat hasonló magával 1792-ik Esztendőben a' Túri Templom szemlélése által [illegible]tosságával, hogy nézegetné meg a' körül belől lévő Templomokat, és venné formáját valamellyiknek – Tek. Vertics ~~Uram~~ Ingenieur Ura is rá birodott, hogy delineálna egy szép formájú Templomot. Adódtak is be különb különbféle rajzolatok: de legjobban meg tetszett Fischer Kőmives ~~Kőmives~~ Úr planuma – a' ki már előre meg volt híva az épités munkájára.

Gr. Károlyi Antal
földesur, a ki ekkor 1791.
jul. 26. folyamodvá-
nyára megengedte,
hogy az egyház tagjai
templomuk számá-
ra téglát égethessenek,
birtokán, s a vár-
jobbágyai, cent-
rális munkát
s a' igen [illegible]
sok nagyobb terhe
[illegible]
Jámbor Generál.
[illegible]
a' [illegible]
az egyh. levéltá-
rában.
Szeremlei

F. Fischer Boldizsár
("Maurer Meister" al-
ja" szóval) 1792.
ápr. 19. szerződött az
egyházzal a terv sze-
rinti épület kőmüves mun-
kájára. Ez egyezség
megvan a levéltá-
ban. Szeremlei

Megvan az ácsmes-
terrel Hacker Jó-
zseffel kötött szer-
ződés is 1792.
decz. 21-ről, mely
Hacker ácslegé-
nyeit [illegible]
[illegible]

A téglavetésre
Horváth Ábrahám
[illegible] tégla-
vető szerződött
s egyezség is megvan.
A lakatos munkát
Bókai János [illegible]
vállalta el, [illegible]
[illegible] Megvan
szerződése.

Hegedüs Pál és András
[illegible]

Ezek szerént nem volt már egyéb hátra, hanem hogy hozzá kezdjenek a' munkához – a' mi meg is történt 1792-ik Május Hónapjában, éppen Úr napja után eső Pénteken. (Ez akkor Jun. 8-ra esett. Szeremlei) Meg lévén már előre ásva a' Fundamentom helye, hogy ezt a' nagy munkát a' Felséges Isten segitségül való hívásával kezdené el a' Sz. Ekklésia fel gyülekezett a' Nép felette nagy számmal az épitendő Templom Udvarára, és Nagy Tiszteletű Esperest Szőnyi Benjamin [illegible] Prédikátor Úr buzgó könyörgése után prédikállott a' Nép előtt ezen Textusról: Mindenekes az Isten dicsősségére mivelje(te)k. – Az alkalmatosságban elő adta dicsősségesen Országló Királyunk nagy kegyelmességét, kinek szárnyai alatt, és kegyelmes Engedelme mellett bátrann épithetjük Templomunkat, 's nem kell egyik kezünkben fegyvert tartani a' munka között, mint kellett a' fogságból haza ment Sidóknak. sat. Vége lévén az Isteni Tiszteletnek maga a' Nagy Tiszteletű Esperes Úr le tette a' leg első fundamentom követ rövid Imádkozás között – utánna a' több Előljárók vivének és tevének le kiki egy egy Téglát – 's ezeket követte osztán a' Nép is.

El érkezvén a' 12 óra, Keczkeméti Sámuel Curator Úr meg hívta a' belső és külső Előljárókat, és a' Kőmives Meister Fischer Urat egy tisztességes Ebédre, mellyet a' Szarvas nevű Vendég fogadóbann előre készittetett. – Vége lévén az Ebédnek el jött a' Meister Úr a' Legényekhez, kik már akkor dolgoztak, 's midőn ezek munkájokban a' fundamentom gödre szélénn pálczájára támaszkodva nézné; a' gödör széle be szakadt, 's maga Fischer Úr is a' mély gödörbe be bukott, 's kezdetül éppen a' már le hordott téglákonn és meszes Ládákonn oldal bordáit el törték – 's ezen veszedelme után 5 Hét múlva meg holt, és itt Vásárhelyenn el temettetett.

E' nagy szerencsétlenségben az a' szerentséje volt még ezennek az Ekklésiának, hogy a' meg holt Meister Úrnak Fija Fischer Ágoston éppen akkor tájban érkezett haza külső Országi útjából. Ez állott tehát az Édes Attya helyébe, 's ez épitette fel ezen Templomot, 's ezen egyszersmind mintegy temetkezni is hivánk.

Ekklé-

Az egyház 1792.
febr. 25-én az épi-
tésre Hajdu Fe-
rencz ezüstből Ujvá-
rosi 2000 frtot vesz
fel kamatra kölcsönbe
melyből 1800. feb.
vissza tett 500 frtot.
Az adóslevél egyh.
ládában.

Hasonlóképp
Ugyanazon nap lve.
Varga István ezüst-
től kölcsön vett 1000
frtot. mely 1799. dec.
fizettetett vissza.

1792. okt. 17. én
Kőrös János köl-
csönzött 1000 frtot,
mely 1801-ben fizet-
tetett viss.
's még több u. a.
kölcsön is volt 100
-500-as összegekben
melyek jubilára 1801
-ben fizettettek.

Az épités ideje alatt szekeres és gyalog napszámosoknak ki rendelésére, 's fel irására, — az épület körül meg kivántató Ládákra, Tajigákra, ásókra, kapákra, Lapátokra 's a' t. ügyelő Commissariusnak rendeltetődött Kecskeméti József Úr, a' ki ezen hivatalát az egész épület ideje alatt, többnyire minden jutalom nélkül hűségesen és dicséretesen viselte.

Az egész épités ideje alatt ez a' nép igen nagy buzgóságot mutatott — kivévén a' szekeres és napszámos munkákat, örömmel ment Kosarjával kapájával utakra is. Mind ezekben a' munkákban ingyen tette a' nép — hire sem volt még akkor, hogy napszám fizetődött volna az Ekklésia Cassájából. Az Elöljárók között is meg volt a' szép egyesség — meg volt az Isten dicsősége mellett való buzgóság — 's mind ezen okoknál fogva az épités Isten segedelmével oly szépen haladt elő, hogy már 1794-dik Esztendőben Aprilis 3-dik napján a' Kőmivesek fel tették a' Templom fel rakott falára a' koszorút. Ugyan ebben az Esztendőben Julius 13-án pedig el végeztetett a' Torony kőrakása is — 's mind két alkalmatossággal víg vendégséget tartottak az Ekklésia jó akaratjából.

A' Templom teteje el készitésére meg alkudott az Ekklésia Hucker Péter Ácsmester Úrral — ki is azt a' maga fejéből el készitette 3611 forintokért — de a' mely Summát azután mint egy Discretio titulus alatt 300 forintokkal kivánt nevelni.

Készen lévén már a' fa munka mikor a' Templom kő falai fel rakattattak, mindjárt fel huzódtak és fel állitódtak a' Tetőfák is, és Majus 28-dik napján 1794-dik Esztendőben fel tevődött a' Templom gombja is, melybe e' következendő Versek és Jegyzések tevődtek be egy kis Bádog Kanyjába zárva:

α. Uj Ének az Uj Templom Gombja, 's Vitorlája fel tevésekor Készitette Öreg Szőnyi Benjámin Esperest; ad Notam: Mikor [illegible]

1., Épül az Uj Templom Isten kegyelméből
Második Ferencz Császár Királynak jó kedvéből
Komor Ferencz Biró ezt szépenn kezdette
Batta Mihály Biró azután követte
2., Serény a' munkában egész Tanáts 's Község
Mindenektől szives a' fáradság költség
Ily Virtust e' Templom míg fenn áll hirdessen
E' vitorlás Gomb is míg tart emlegessen
3., Oh Jesus Városnak buzgó szeretője
Ez után is Te légy Népünk Serkentője
Hogy szent adakozást szent Városra tegyen
És ezért Istentől bővenn áldást vegyen
4., Fel tetőzülő Orma és vigann Templomunknak
Dicsőség érette Mennybéli Urunknak
Adj elő menetelt tovább is Sz. Isten
Hogy sok Halleluját mondhassunk majd itten.

β., Be tevődtek a' gombban az akkori Tanáts béli Elöljárók nevei is, u. m. Nagy Gergely János, Győri Ferencz, Bánfi István, Sárkány István

Batta

Batta Mihály, Komor Ferentz, Konez Pál, Oláh István, Kecskeméti Sámuel, Varga István, Mészi Mihály, Mózes Péter, Egeró János, Hajdú Ferentz, Nagy Mihály. — Notariusok Balog Ferentz Úr, Bodor Pál Úr. — Be vagynak írva 3tiol a'

γ., Nemesek és Curatorok, kik e' Sz. Munkában legjelesebb kis forgottak: Nemes Kovács Márton Úr — Nő Nagy Péter Úr — Kecskeméti Sámuel, Nagy Gergely János, Kis Péter János Gondviselő, Kecskeméti József Commissarius. Ma [illegible]

δ., A' Predikátorok és más belső személyek nevei: Öreg Szőnyi Benjámin Esperest. T. Füredi Sándor — T. Kiss András — Professor Szalagyi István, Cantor Dányai Mihály.

A' Gombot Deák Lakatos tette fel — ez poharakat üritett

1ször Felsége Koronás Királyunknak és az egész Királyi Háznak egésségéért. Vivat.
2szor Kegyelmes Földes Urunknak, és minden Tiszt[illegible] egésségéért. Vivat.
3szor a' Tiszteletes Predikátorok egésségeket —
4szer a' Nemes Urak egésségekért, kik ezen épitésben hűségesek voltak.
5ször az egész Tanátsét.
6szor az Oskolák Tanitóiért.
7szer Az egész Községért, kik ezen Templomra szent adakozást tettek
— 's mind ezekért az alatt lévő Nép is Vivatot kiáltott. —

Az [illegible] munkások is a' Tornyon el készülvén, fel tevődött a' szokott Ceremoniákkal 1795-dik Eszt. Junius Honapja 3-dikán a' Torony gombja is, mely kitetes Emberek által meg mérettetvén ide le a' földön 12 akónak találtatott. — Ezen alkalmatossággal is a' fel tevő Ács számtalan Néppel jelen lévőben poharakat ivott a' Felséges Király, Méltóságos Uraság, és más feljebb meg nevezett személyek hosszu életekért, és egésségekért. —

Már 1795-dik Esztendőben annyira el készült a' Templom, hogy a' következendő 1796-dik Esztendőben el kezdetett benne tartani az Isteni tisztelet — 's akkor hozódott össze el a' Sz. Hivatalra Tiszteletes Bretz Pál Úr. — Még ugyan akkor [illegible] és Szép Pádokon ülhettek nagobb részént — Még ugyan akkor a' Kathedra is Deszkából volt öszve üttve — még Hallgatók — még a' Nagy Harang is, mely a' Vecturával együtt 1262 forintokban és 42 krajtzárokban került — de ezért a' Vasárnapi napokon és némely Hetköznapok Reggeli óráinn, mikor tudni illik a' benn dolgozó munkások miatt lehetett — szorgalmatosonn gyakoroltatott az Isteni Tisztelet.

A templomi
székeket Borbély
Ferencz helybeli
asztalos csinálta.
Ferencz
[illegible] Pesti Rak-
[illegible]
1797-ben.

El készülvén végre 1798-dikban belől is a' Templom, a' székeken és Catedrán kivül — de a' következő 1799-dik Esztendőben ezek is fel állittattak. A' Catedrát, Papi székeket [illegible] által készitette a' Kecskeméti Asztalos 700 forintokért — a' székeket készitette ide való Asztalos Borbély Ferentz a' maga fejéből 830 forintokért.

Ki meszelődvén a' Templom, és belől is minden szükséges dolgokkal fel készitetvén az 1799-dik Esztendő Majus Honapjában éppen Sz. Háromság Vasárnapján, mely két egyszersmind Vásár Hete is volt — sok Papi és világi Urak jelen létekben buzgó örömmel fel szenteltetődött.
m. V. 19. [illegible]

Jelen voltak ezen Solennitáson Tek. [illegible] Vice Ispán Úr több vármegye Tisztjeivel. Jelen voltak a' Csongrádi Uradalomban lévő Dominalis Tiszt Urak — sok más Uraságokkal együtt. A' Papi rendből jelen voltak Sz. Tiszteletű Egyház

Gaz

acsmari Sámuel Duna mellyéki Superintendens Úr, Fő Tiszt. Tormási János Szarvasi Notarius Úr, ~~..~~ ezen Tractusbeli Egyházi szolgák nagy számmal — és a' szomszéd Bejétről felette sok nép. Actorzal meg kivánván Fő Tiszt. Vecsei Sámuel Úr Tiszán Túl való Superintendens, de betegségénél fel nem vállalhatván, Ünnepi Prédikátor Tiszt. Szalai Pál Úr végezte ezt a' szent munkát.

Debreczenből 32 Cantor Deákok hozódtak ki, a' Tiszt. Kisztaki Sámuel Úr praesidiuma alatt harmoniával énekelték. Kérdemek pedig ezen szép ünnepen: Jövel sz. Lélek Úr Isten, ség.

A' főbb Vendégek számára gazdag Asztalok készítődtek Tekintetes Kovács Márton Tabla Bíró Úrnál, és a' három Parochiákon. A' több Idegeneknek számára pedig különb különbb helyeken készítődött provisio. A' Délutáni órákon a' Vendégeket a' Cantor Deákok szép énekekkel és áriákkal mulattatták. A' Tiszteletes Actornak 6 Császár arany, a' Cantor Deákoknak pedig 100 forint adódott jutalmul.

Prédikállott a' Tiszteletes Actor Úr ezen Textusról: C. Zsoltár 1,2,3,4,5dik versei. Örvendezzetek az Úrnak földnek minden lakosi; szolgáljatok az Úrnak vígassággal. Százal hányván Tabla Bíró Úr, Öreg Kovács Márton, Öreg Kecskeméti Sámuel, és Kecskeméti József Urak segítségekkel, kik a' munka körül míg a' Templom épült leg közelebbről forgolódtak, minden Laistromokat, mellyek 1790—1799dik évektől úgy találtam, hogy ide nem számlálván az ingyen való gyalog és szekeres napszámokat — ezen Templom építésére ezeket a' Summákat költötte az Ekklésia:

	ft.
a' Tisztek, Keres és Hajdu Harabez	1030.
a' Kőmíves munka őszvességgel	9309.
Kövek és Kő faragó munka	1386
Tégla vetőknek őszvességgel	4913.
Agrisi és Váradi Mész	6649.
Vas	2142
Mész oltók és Keverők	137.
Ács munka a' maga fájából	3911.
Fenyő szálak, Tölgy fák, Deszkák	2538.
a' Torony fa munkája	890.
27 Hordó Bádog	1401.
Bádogos munka	556.
Nagy Gomb, Zsindely szög	120.
Zsindel hozó Hajósoknak	107.
a' Torony Gallére	850.
Harangok és Vezérek	2500
a' Chorus és Harang Láb munkájáért	140.
98 Széke a' Templomba	808.
Cathedra, Kappek Úr asztala	700.
Lakatos munka, s a' Gasszerekem kívül	407.
Ablak fák, és munka	808.
10 Ajtó az Ekklésia fájából	180.
Oszlopok, Sarkok	140.
Templom ki meszelése	56.
Czinteremben lévő gombok	15
a' Gárdics meg festése	65
Discretio, Deputatio költsége, lévén vo szekér sat.	393.
Kerke lábak, Tégla verő asztal, meszelők, tövelesz	110
Ekklésia gyertyája féretéve	19.
Hálószobáról szék készítése 7 Esztendő alatt	1738.
Templom fel szentelésekor tett költség	406.
	Sa. 41,351.

Jegyzések. 1o Boldogúlt Tiszteletes Kis András Úrtól több ízben hallottam, hogy az Új Templom mint egy 45000 forintokba került. Ezt a' Tiszteletes Úr ezt jobban fel számlálhatta: úgy mint a' kinek a' Perceptiokra, és Erogatiokra ex Officio ügyelni kellett. Az én Calculusomba nem jöhetett bele az Ablakokra és Rostélyokra tett Költség — mert azokról a' Laistromokban semmi Documentumot nem találtam. Egy Contractust láttam: de abban csak a' kasárnyákat meg mellyeknek lennének az Üvegek; és egy tábla üveg mennyiért készítődjön.

2o A' Torony Gombja v. Balkonjáé a' Tek. Úr szék jóvá hagyásával a' város Cassájából készült az Elöljárók. A' város közönséges Cassájából készítődött ki az Torony beli Órának ára is.

1830 Az ó Torony beli Órát Gróf Károlyi Ferencz Ő Excellentiája ajándékozta az Ekklésiának, mellyet az Erdődi várból hozatott ide. Ugyan akkor ajándékozott egy fél kajha Kemencét is a' boldogúlt Tiszt. Szőnyi Benjamin Úr Parochiális Házába, mely egész a' mai 1818dik Esztendeig szolgált.

*1803-ban. Lásd a 21. lapra tett jegyzetemet. Szerentsi.

b. El készülvén és fel szentelődvén az Új Templom; az *1804dik Esztendőben másodok Prédikátor is hozódott ezen új Templom mellé úgy mint Tiszteletes Nagy Sámuel Úr. Ekkor Tiszteletes Dereczki Bén Úr számára azon a' Botton építődött Parochiális Ház, mellyet az Ekklésia Móres Dániel Úrtól 200 két száz forintokon vett meg, és az Új Templom mellett fel is ezen a' portán lakott. A' régibb és kisebb Parochia Házaló öregebb Prédikátornak megujíttatott 1806ban. Meg vévén az Ekklésia ezen háza is meg ... lévő portát Öreg Szabó Mátyásnétól, oly módon, hogy vette az Ekklésia a' Reverend Szabó Mátyásnénak egy másik portát 300 három száz forintokon, és rajta egy Házat is építtetett — és ezen portát az mely még ma is a' kisebbik Parochia Udvarának kertül szolgál.

Ugyan ekkor a' kisebbik Parochiához engedett Hajdú [illegible] is egy darabotska portát, mely a' Templom felől való [illegible] részre esett, ezért pénzt az Ekklésia nem fizetett; [illegible] új Iskolát építettek az ezen részben esős. De le rontattak [illegible]

e. Ezt az Uj Templomot 1808dik Esztendőben nagy veszedelem fenyegette. Tűz támadván t. i. a' Mönczösi Utzában Juliusnak 30dik napján dél utánni 3 óra tájban egy Molnár Péter nevezetű Szűr Mester Ember Házánál, és közelében egyszersmind Uttzát lángba borítván ~~emelte~~ a' Templomnak szomszédságában lévő Házak is meg égtek. A' kemény Szél a' lángot tsak a' Kőfalakhoz ütődtethetvén a' Templomnak, a' Zsindelyt tetőt nem érhette, 's így által valamint maga a' Templom: úgy Uj Uttzának is a' Dereka meg menekedett a' Tűztől - tovább az Uttza dereka felé nem mehetvén a' Tűz, tsak a' Tó' partján lévő Házakat tette hamuvá.

Méltó itt a' meg jegyzésre, hogy az Isteni gondviselés mellett sokat tett a' Templomnak a' Tűz ellen való meg oltalmazásán igyekezése, Prédikátor Nagy Sámuel Urnak munkás erőlködése, a' ki a' Tűzremes nagy veszedelmek közt is védelmezni meg nem szűnt, - látván hogy azzal a' Templom is könnyen meg gyúlladhatna, 's így estenként nem tsak a' Templom hanem Uj Uttzának is nagy része a' veszedelmet el nem kerülhetné.

d. A' Tűz után, a' Templom mellett Nap nyugot felé eső Házat is jónak látták meg venni az Ekklésia Elöljárói, hogy így a' Templom a' Tűzi veszedelemtől nagyobb bátorságban legyen. Ez a' Ház, és Kert volt egy Számák nevű Kapitsa Szabó Mester Emberé. Ez látván, hogy az Ekklésia nagyon akarja az ő portzióját meg venni, ámbár le volt is rajta minden égve mind az által igen rá tartotta magát, és 1500 ÷ ezer ötszáz forintokon alól által nem eresztette az Ekklésiának - sőt arra is bele kötötte, hogy le égett Házának és épületeinek tapasztalásait az Ekklésia hordassa el az Inspector Ur által néki ki mutatott Udvarra - mely is azon módon meg történt. Ψ

Ψ Ehez a' Számáktól vett Portzióhoz, a' Tűz után mingyárt foglaltatá az Uradalmi Ingenieur az Udvarosságból egy darab udvarotskát a' Török Péter Udvarából is.

e. Ugyan tsak a' Tűz után kevéssel meg szerzette az Ekklésia az úgy nevezett Czigánházi Tóthokat, öregebb Tóth Jánosnak, és fiának Tóth Mihálynak portzióját is. fizetvén érette, mint hogy le voltak égve, 50 ÷ ötven forintokat. Ezen a' portzión épült 1817dik Esztendőben az Uj Uttzai Fiú gyermekek Oskolájok.

Meg ez ide is tudni illik: mindég a' Belső Fiú Oskolából jártak ki ebbe az Uj Templomba Oskolai gyermekek

kek

kek az Isteni tiszteletre. Most hát gondolóra vévén az Elöljáróság, mely felette leggyen, hogy a' Város többen ollyan messzirül mindennap kütet ki gyalogolni, és a' familiában is, mely sok károsodást szenvednek e' miatt a' gyermekek: tehát meg kérte a' népet egy Fiú Oskola építésére való adakozásra. - Adakoztak is mint egy 1000 ÷ ezer forintokat, - mely Summa az Ekklésia közönséges Cassájából pótoltatván fel építtetött az Oskola a' Benefactorok neveik, és a' költségek specificatiója egy különös Diáriumban vagynak bé írva, mely az Ekklésia Archivumába bé tétetött.

f. Ezen Uj Templomot, mellynek épülésének Historiája itt röviden meg íródott, már sok nagy rangú, és Méltóságú Uraságok méltóztattak a' meg szemlélésére - a' Többek közt Alvintzi Generális Gróf Károlyi József Ő Nagyságával. Más izben Méltóságos Kámánházi Váczi Püspök Ő Excellentiája. Nem régiben pedig Méltóságos Gróf Wartenbergi Waldstein Emmanuel Ő Nagysága Hitvese - kik is mindnyájan meg dicsérik a' Vásár helyiek quentiáit: de a' mellett ezt a' meg jegyzést is tették: Hogy nintsen benne Orgona, és hogy a' falai tiszta talban nem tartódnak.

Ez pedig a' ki ezeket írom bé teszem kívánásomat ezzel a' buzgó kívánsággal: Nagy Isten!

Vigyázzanak a' Te Szemeid
Ez Imádságnak Házára
Ne jöjjenek Itéleteid
Ennek el pusztítására.
Kedvezz e' Templomnak
Hogy sok Ember nyomnak
meg unokája
Lelke üdvösségéhez
Keresse a' mit éhez
Itt meg találja. 233 Lap: 8dik Szám

Folytatás

Ezen Templom tetejének fa Zsindelyezése nagyon megavulván, hogy a' tető fába (a' Épület falaiba) tsurogás kár ne essen, meghatároztatott lenne újj, lehetőség szerint tserép Zsindelyezéssel való feljújjíttása - 's Felül kikövetett Isten Segedelme által, a' jólelkű hivek adakozásaiból 's az Ekklésia Cassájából 1828dik Esztend.

Nztr. Varga

Ntes Varga Pál Úr Fő Curátorságába, helybeli Faragó Mester Darabos Ferentz, és Kőmíves Jamrik Miklós Pallérja Gáspár Andrással által. A' Cserép Zsindejjel Debreczenből hozatott Dahn Mihály készíttette az Ekklésia Cserép színébe s Ecclnek Egyesség Levelés lább. á 828/9ki Curátori Számadó Bizonyítványok közt. Ugyan ezen alkalmatossággal Villám Vezető (s: Conductor) is tétetett a Torony és Templom tetejére, mellyet helybeli Lakatos Mester Papp István készített. A Torony tetejébe lévő Gombnak levétetését s fel tevését Szegedi Kőmíves vállalta fel 80 Váltó Forintokért, de á rendelt időre, sőt azután is [illegible] meg nem jelenvén, ezt is á munkáját Darabos Ferentz, Buzás István és Pap István végezték, egy ki állított lajtorja forma [illegible]. — A Villám Vezető készíttetésére Főképpen az adott alkalmatosságot, hogy, kis Ujj szállásom egy estve beütvén az égi tűz á Templom tetejébe, á lángok dühössége azt csak hamar megemésztette á Kommenciójába lévő edjik Parochia tetejével, és egy Kommenciós házzal edjütt, á Toronybeli harangokat pedig öszve olvasztotta. —

Jegyzés. Ugyan ~~ezen~~ ezen esztendőben September Napján egy iszonyú Szélvész támadván d. u. egy óra tájba, jégesővel edjütt, melly á Sarlaji kölö-tetemen kívül á többit mindegészen elverte, á Félbe lévő Conductort is le hányta á Templom tetejéről, számos cserepekkel edjütt; hasonlóképpen á Nagy oskola tetejét és az Ó Templom tetejét is nagyon meg rongálta —

Az ujtemplomot illető tov.-i épitkezések.

Nagy Mihály udvarán korláttal körülkerítse Egyh. gyül. jk: 1805. III. köt. 59. l.

A templom 1897-ben restauráltatott, amennyiben a padok alja egészen kipadlóztatott, a körök terrazzóval láttattak el, az ablakok festett üvegből ujból készíttettek, a papi ülőszék és a számrakó táblák ujonnan készíttettek, a karzatok új ülőpadokkal láttattak el s az ülőpadok, szószék és orgona ujonnan befestettek. Költség 9000 o.é. frt körül. Mindezről a feliratot 1898-ban megtettem az egyháznak.

Az Ó Templom Teteje.